

رابطه عدالت اجتماعی با همدمی و همبستگی مردم در جامعه

بهاره مشفق

چکیده

از بین مباحث معدودی که آنها را در زمره مفاهیم کلیدی در حوزه فلسفه سیاسی بر شمرده‌اند، حق، عدالت و برابری از جمله عناصری هستند که دارای بار ارزشی و ظرافت و حساسیت بیشتری هستند و نظراتی که درباره حکومت در یک جامعه و یا قانونمندی آن مطرح می‌شود، مبتنی بر جهت گیری اندیشمندان و برنامه ریزان آن جامعه نسبت به این مفاهیم اساسی (حق، عدالت و برابری) است؛ اسلام - به ویژه در نگرش شیعی - عدالت را شیوه مدیریت و ربوبیت آفرینش و ملاک و معیار حکمت علمی و قوام فضایل اخلاقی و ملاک مشروعیت نظام سیاسی و نیز احراز پست‌های سیاسی و اجتماعی و دینی می‌داند. از طرفی یکی از نکات مهم در اصل عدالت، پیگیری اجرای آن در جامعه و در بین مردم - یعنی همان تحقق عدالت اجتماعی - است؛ با عنایت بر این نکات ضروری است که مبانی این اصول به صورت عمیق مورد کاوش قرار گیرد تا تأثیرات ملموس و عینی ناشی از اجرای آن در جامعه قابل بررسی گردد.

شعارهای عدالت محور دولت نهم، مجال رشد این اندیشه را در ما ایجاد کرد که آیا اگر قدرت و عدالت در هم پیوند بخورد و این در دو خدمت سعادت که آرمان نهایی بشر است قرار بگیرد، هرگز روابطی غیر عادلانه در جامعه دیده می‌شود؟ چگونه است که با وجود اهمیت اصل عدالت و تأثیر آن در زندگی اجتماعی شاهد برقراری نظام‌های عادلانه نبوده‌ایم؟ چه فاصله‌ای بین عدالت تعریف شده و آرمانی و عدالت محقق شده و واقعی در جامعه وجود دارد؟ و ... با استفاده از این پرسش‌ها فرضیه اصلی پژوهش حاضر این گونه است که: «بین برقراری عدالت اجتماعی در جامعه از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدمانه مردم با آن نظام رابطه معنی دار وجود دارد». جامعه مورد مطالعه در این تحقیق کارمندان شاغل در سازمان‌های جهاد کشاورزی، سازمان مسکن و شهرسازی و دادسرای شهر قزوین بوده که به صورت تصادفی ساده و از طریق قرعه کشی انتخاب گردیده‌اند. در این پژوهش واحد نمونه فرد است که برای برآورد حجم نمونه مورد مطالعه از فرمول تعیین حجم نمونه (جدول مورگان) ۷۵۱ نفر تعیین گردید؛ ابزار اندازه گیری در این پژوهش یک پرسشنامه از نوع بسته پاسخ محقق ساخته (پرسشنامه هدف) است که شامل ۲۰ سؤال با مقیاس Likert (به هیچ وجه، کم، متوسط، زیاد) می‌باشد که به ترتیب با نمره ۱، ۲، ۳، ۴ امتیاز داده شده است.

برای روایی محتوای پرسشنامه ابتدا، اهداف و فرضیه پژوهش همراه با پرسشنامه به اساتید متخصص رشته جامعه شناسی

داده شد تا نظر خود را درباره محتوی پرسشنامه مطرح کنند، سپس با توجه به آن نظرات، پرسشنامه نهایی اصلاح گردید، پرسشنامه در آذر ماه ۱۳۸۴ بین نمونه پژوهشی توزیع شد، پس از جمع آوری و استخراج داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج حاکی از آن است که:

• از آن جایی که در این آزمون مقدار پیرسن برابر با $23/4$ و سطح معنی داری برابر $sig = / \dots$ بوده و سطح معنی داری محاسبه شده از آلفای $0/05$ کوچکتر است، در نتیجه بین دو متغیر عدالت اجتماعی و رابطه همدلانه مردم با نظام حاکم رابطه معنی داری برقرار است، بدین معنی که در سطح اطمینان ۹۹ درصد: «بین برقراری عدالت اجتماعی در جامعه از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدلانه مردم با آن نظام رابطه معنی دار وجود دارد».

• ۶۱/۷۱ درصد آزمودنی‌ها معتقدند که عدالت اجتماعی در حال حاضر در جامعه به طور کامل برقرار نمی‌باشد.

• ۶۷/۷۱ درصد آزمودنی‌ها اعتقاد دارند که بین برقراری عدالت اجتماعی و رابطه همدلانه آنان با نظام ارتباط برقرار است.

• ۱۸/۵ درصد آزمودنی‌ها با برقراری عدالت - حتی اگر به ضرر آنها باشد- موافقت.

• ۱/۸۲ درصد آزمودنی‌ها بر اساس خود اظهاری کارهای اداری خود را در حیطه ضوابط انجام داده و از راه‌های غیر عادلانه استفاده نکرده و با آن موافق نیستند.

• آزمودنی‌ها بین چهار موضوع (رفع تبعیض، تغییر مدیریت‌ها، افزایش خدمات اجتماعی و تخصیص عادلانه بیت المال) به ترتیب:

۱. رفع تبعیض

۲. افزایش خدمات اجتماعی

۳. تخصیص عادلانه بیت المال

۴. تغییر مدیریت‌ها

را در اولویت‌های انتخابی خود نسبت به ایجاد اصلاحات در جامعه و برقراری عدالت می‌دانند.

مقدمه

«زندگی سیاسی دارای دو دسته پرسش است: «پرسش‌های نوپیدا و پرسش‌های همیشگی و فرا زمانی؛ پرسش از چیستی و هستی انسان، جامعه، حق، عدالت، برابری، آزادی، حکومت مطلوب، انقلاب و تحولات اجتماعی از زمره پرسش‌های جاودانه اندیشه سیاسی است»^۱

عدالت از معدود واژگانی است که در اذهان همه نسل‌ها و همه اندیشمندان عالم از آدم تا کنون در همه عصرها و زمان‌ها معرفت بخش خیل عظیمی از آرمان‌ها، آرزوها، اهداف و خواست‌های آدمی است. به تصریح قرآن کریم «عدالت خواهی» اساسی‌ترین آموزه پیامبران الهی است؛^۲ اما سخن در این است که راه دستیابی به آن در جوامع بشری چیست و چگونه قابل تحقق است؟

بدون شک حذف عدالت از عرصه بشری نقصانی جبران ناپذیر در فلسفه خلقت ایجاد خواهد نمود؛ اگر نظام طبیعت را مدلی بی دلیل برای رفتارهای اجتماعی و نظام‌های انسانی بدانیم، بدون عدالت انسان‌ها و جوامع انسانی نخواهد ماند؛ چرا که عدالت برجسته‌ترین شاخصه برای هدایت انسان است و تاریخ برای اثبات این حقیقت کافی است.

یکی از نکات مهم در اصل عدالت، پیگیری اجرای آن در جامعه و در بین مردم- یعنی همان تحقق عدالت اجتماعی- است. عدالت اجتماعی از مهم‌ترین، حساس‌ترین و فراگیرترین مصادیق و جلوه‌های قانون عام عدل اسلامی است؛ اهمیت عدالت در اسلام تا حدی است که هیچ موضوع دیگری به پای آن نمی‌رسد، بر اساس تعالیم اسلام اگر انسانی به نفس خویش ستم کند یا در ادای برخی از تکالیف و حقوق الهی سستی ورزد، این اشتباه او تنها با استغفار بخشوده خواهد شد، در حالی که اگر فردی با تجاوز به حقوق انسان‌ها، قوانین عدالت اجتماعی را نقض کند، در حقیقت معصیتی غیر قابل بخشش انجام داده و بنا به تعبیر امیرالمؤمنین حضرت علی (ع) به ورطه گناه غیر قابل بخشش سقوط کرده است.

یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم علوم انسانی، مفهوم عدالت است و از ابتدای تاریخ افراد و مکاتب فراوانی کوشیده‌اند در

راستای تحقق این مفهوم گام بردارند و هدف همه ادیان الهی هم تحقق همین اصل بوده است؛ با عنایت بر این نکته که در تمامی این مکاتب و فرهنگ‌ها مسئولیت خطیری بر عهده مجریان عدالت است- زیرا سرنوشت مردم و جامعه در دست آنان است- اما در برخی مقاطع و زمان‌ها در این اندیشه‌های سیاسی تغییراتی ایجاد شده و گاهی خودکامگی و استبداد حکومت‌های حاکم باعث رکود آن مانع توسعه عدالت در جامعه شده است؛ از طرفی نظریات یا برنامه‌های اصلاحی که در مورد نهادها و اقتدارات سیاسی مانند حکومت و قانون مطرح می‌شود، قبل از هر چیز مبتنی بر پاسخ خاصی است که به سؤال از حق، برابری، عدالت و مانند آن داده شده است؛ همچنین ضروری است که مبانی بنیادین این اصول به صورت عمیق‌تر مورد کاوش قرار گیرد تا تأثیرات ملموس و عینی ناشی از اجرای آن در جامعه قابل بررسی گردد.

ضرورت تحقیق

انقلاب اسلامی در آستانه هزاره سوم میلادی که عصر دانایی و اطلاعات لقب گرفته با چالشی بسیار بزرگ در عرصه اندیشه، نظریه پردازی و عمل مواجه است.

در دنیایی که سردمداران آن با ادعای دموکراسی و آزادی در هر گوشه‌اش جنایتی را نقش می‌زنند و با وجود مفاهیم و نظریات فراوان نظریه پردازان شرقی و غربی در باب مفهوم عدالت باز هم بی عدالتی در همه جا با اسم‌های مختلف (مبارزه با تروریست، برقراری آزادی و دموکراسی، آزادی بیان و ...) به راحتی دیده می‌شود؛ [در چنین شرایطی] بررسی مفهوم عدالت که یکی از اساسی‌ترین مفاهیم سیاسی اسلام بوده و هست و فراهم کردن تمهیداتی برای استفاده بیشتر و کامل‌تر از این اصل مهم برای دست یابی به نظام سیاسی متناسب با شرایط حاکم بر جامعه و دنیای اطراف و تطبیق آن با عدالت اسلامی ضروری به نظر می‌رسد.

اهداف تحقیق

شعارهای عدالت محور دولت نهم، مجال رشد این اندیشه را در مایه‌ها ایجاد کرد که آیا اگر قدرت و عدالت در هم پیوند بخورد و این دو در خدمت سعادت که آرمان نهایی بشر است قرار بگیرد، هرگز روابطی غیر عادلانه در جامعه دیده می‌شود؟ چگونه است که با وجود اهمیت اصل عدالت و تأثیر آن در زندگی اجتماعی مردم و تأثیر مردم بر رشد و بسط آن شاهد برقراری نظام‌های عادلانه نبوده‌ایم؟ چه فاصله‌ای بین عدالت تعریف شده و آرمانی و عدالت محقق شده و واقعی در جامعه وجود دارد؟ اگر مردم احساس امنیت ناشی از اجرای عدالت را درک کنند چه رابطه‌ای با نظام حاکم برقرار خواهند کرد؟ با استفاده از این پرسش‌ها فرضیه اصلی پژوهش حاضرین گونه است که:

فرضیه پژوهش

«همواره بین اصل رعایت عدالت در همه زمینه‌ها از طرف نظام حاکم و برقراری ارتباط همدلانه مردم با آن نظام ارتباط معنی دار وجود دارد». این رابطه به صورتی است که اعمال فشار و زور از جانب نظام حاکم و یا عدم برقراری عدل و تساوی در بین طبقات و گروه‌های مختلف جامعه، باعث افول نظریات عملی درباره عدالت اجتماعی و عدم تحقق آن و به همان نسبت دور شدن مردم از نظام حاکم و در حقیقت تکرار این چرخه یعنی افزایش قدرت و زور و کناره گیری عدالت به نفع قدرت در نظام می‌شود که خود باعث تشدید بی عدالتی در بطن جامعه می‌گردد.

تعریف عملیاتی متغیرها

الف) عدالت اجتماعی

اصطلاحی است که از تحقق عدالت در سطح اجتماع و رعایت حقوق عموم مردم حکایت می‌کند. هر گاه در اجتماع، هر چیز در جای خود قرار بگیرد و مقام و موقعیت‌ها و امکانات و توانمندی‌ها به گونه‌ای صحیح و منطقی توزیع شود، «عدالت اجتماعی» تحقق یافته و «قسط» بر پا شده است.

ب) رابطه همدلانه

به مفهوم برقراری یک رابطه احساسی و عاطفی عمیق بین مردم و مسئولان جامعه است به نحوی که مردم خود به

صورت فعال و علاقمند، به برطرف کردن مشکلات موجود در سطح جامعه (در حد توان) پرداخته و در شرایط ایجاد مشکل و بحران در جامعه با اتحاد و یکدلی از تشدید مشکل جلوگیری و زمینه‌های برطرف شدن آن را پیشنهاد داده و عملی کنند.

روش تحقیق

در این پژوهش علاوه بر استفاده از روش تحقیق کتابخانه‌ای (در قسمت ادبیات تحقیق) از پژوهش اسنادی و بررسی پیمایشی سود جست‌هایم. در ذکر منابع به لحاظ اهمیت مختصر نویسی، از ذکر پاره‌ای از موارد مانند کلمه «ترجمه» صرف نظر شده و بقیه نیز تا جای ممکن به اجمال آورده شده است. نحوه نگارش ارقام، سال‌ها، صفحه‌ها و ... منطبق بر روال عدد نویسی فارسی از چپ به راست است. تقسیم بندی مطالب نوشتار به ترتیب اهمیت مباحث به صورت بخش، فصل، حروف ابجد، ارقام ریاضی و ارقام حروفی (یکم، دوم، و ...) است. در نگارش این پژوهش علاوه بر استفاده از منابع موجود در کتاب خانه‌های عارف، علامه رفیعی، امام خمینی و کتابخانه امام صادق (ع) از کتب موجود در کتابخانه دانشگاه تربیت معلم تهران و کتابخانه دانشکده علوم قضایی تهران، نمایه (مجموعه مقالات) و سایت‌های مرتبط اینترنتی نیز استفاده شده است.

جامعه مورد مطالعه

جامعه مورد مطالعه در این تحقیق کارمندان شاغل در سازمان‌های جهاد کشاورزی، سازمان مسکن و شهرسازی و دادسرای شهر قزوین بوده که به صورت تصادفی از طریق قرعه کشی انتخاب گردیده‌اند. حجم نمونه و روش نمونه گیری در این پژوهش واحد نمونه فرد است که برای برآورد حجم نمونه مورد مطالعه از جدول مورگان استفاده شده که به ازاء ۳۳۸ نفر حجم نمونه کل برابر با ۱۵۷ نفر خواهد بود. انتخاب حجم نمونه از کل جامعه آماری نیز به صورت تصادفی ساده از طریق قرعه کشی و مطابق با فرمول نمونه گیری طبقه‌ای به شرح زیر به دست آمده است:

$$\text{حجم نمونه} = \frac{n}{N} \times \text{فرمول نمونه گیری طبقه‌ای}$$

n = تعداد نفرات جامعه مورد نظر

N = تعداد نفرات کل جامعه آماری

جمع کل	سازمان مسکن و شهرسازی	دادسرای شهر قزوین	سازمان جهاد کشاورزی	جامعه آماری
نفر ۳۳۸	نفر ۸۴	نفر ۱۰۴	نفر ۱۵۰	تعداد افراد
نفر ۱۵۷	نفر ۴۸	نفر ۴۸	نفر ۷۰	نمونه مورد نظر (حجم نمونه)

جدول شماره (۳ - ۲)

تعداد حجم نمونه

حجم کل نمونه برای تعمیم جامعه با احتمال ۹۹ درصد اطمینان ۱۵۷ نفر است و نمونه گیری نیز به صورت تصادفی ساده انجام شده است.

ابزار اندازه گیری داده‌ها

در این پژوهش ابزار اندازه گیری یک پرسشنامه از نوع بسته پاسخ، محقق ساخته (پرسشنامه هدف) است که شامل ۲۰ سؤال با مقیاس (به هیچ وجه، کم، متوسط، زیاد) می‌باشد که به ترتیب با نمره ۴، ۳، ۲ و ۱ امتیاز داده شده است. ابتدا پژوهشگر برای تمام آزمودنی‌ها به مدت ۲ دقیقه توضیحات شفاهی در مورد اهمیت و ضرورت مسأله و مهم محرمانه

بودن نظریات آنان بیان نمونه و اجراء پرسشنامه در شرایط تقریباً یکسان با میانگین زمان پاسخگویی ۱۵ دقیقه انجام شد؛ برای روایی محتوای پرسشنامه، ابتدا اهداف و فرضیه‌های پژوهش همراه با پرسشنامه به اساتید متخصص و اهل فن در رشته جامعه‌شناسی داده شد تا نظر خود را درباره محتوی پرسشنامه مطرح کنند. سپس نظرات آنها جمع‌آوری شده و پرسشنامه نهایی اصلاح گردید.

شبیه تجزیه و تحلیل داده‌ها

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و ...) و جهت آزمون فرضیه پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها

در این تحقیق سؤال‌های (۱۶ و ۱۳ و ۱۲ و ۱۱ و ۱۰ و ۹ و ۴ و ۲ و ۱) برای بررسی متغیر مستقل فرضیه (میزان برقراری عدالت اجتماعی در جامعه) و سؤال‌های (۱۵ و ۱۴ و ۸ و ۵) برای بررسی متغیر وابسته فرضیه (برقراری ارتباط همدلانه از طرف مردم) استفاده شده است. جداول (۴ - ۱) و (۴ - ۲) توزیع فراوانی و درصد پاسخ آزمودنی‌ها در رابطه با متغیر مستقل و وابسته را می‌سند.

جدول شماره (۴ - ۱) توزیع فراوانی و درصد پاسخ آزمودنی‌ها نسبت به متغیر مستقل فرضیه

گزینه فراوانی سؤال	به هیچ وجه		کم		متوسط		زیاد	
	$\frac{f_1}{N}$	$\frac{f_2}{N}$	$\frac{f_3}{N}$	$\frac{f_4}{N}$	$\frac{f_5}{N}$	$\frac{f_6}{N}$	$\frac{f_7}{N}$	$\frac{f_8}{N}$
۱ - تا چه حدی قوانین اجتماعی عادلانه وضع شده‌اند؟	۲۱	۴/۱۳	۶۲	۵/۳۹	۶۹	۹/۴۳	۵	۲/۳
۲ - در اجرای قوانین اجتماعی تا چه حدی عدالت رعایت می‌شود؟	۵۳	۸/۳۳	۸۹	۷/۵۶	۱۳	۳/۸	۲	۳/۱
۴ - آیا در محل کار شما مسئولین بین همکاران عدالت را رعایت می‌کنند؟	۵۹	۶/۳۷	۷۲	۹/۴۵	۲۲	-/۱۴	۴	۵/۲
۹ - تا چه حدی فکر می‌کنید سهم فروش نفت (به عنوان یک سرمایه ملی) در بخش‌های مختلف جامعه عادلانه تقسیم می‌شود؟	۱۰۳	۶/۶۵	۳۹	۸/۲۴	۱۰	۴/۶	۵	۲/۳
۱۰ - به عقیده شما آیا همه مردم از امکانات دولتی به صورت عادلانه بهره‌مند می‌شوند؟	۳۳	-/۲۱	۹۰	۳/۵۷	۲۴	۳/۱۵	۱۰	۴/۶
۱۱ - از نظر شما تا چه حدی مسئولین برای برقراری روابط عادلانه (اداری، اجتماعی، اقتصادی) در جامعه تلاش می‌کنند؟	۴۴	-/۲۸	۸۴	۵/۵۳	۲۵	۹/۱۵	۴	۵/۲
۱۲ - چه قدر حق خود می‌دانید که معادن، جنگل‌ها، دریا و ... را برای رفع نیازهای عمومی همه مردم هزینه کنند؟	۱۲	۶/۷	۲۵	۹/۱۵	۷۳	۵/۴۶	۴۷	۹/۲۹
۱۳ - تا چه اندازه احساس می‌کنید اماکن رفاهی، بهداشتی، آموزشی و ... به صورت عادلانه در اختیار همه مردم شهر قرار دارد؟	۳۴	۷/۲۱	۸۳	۹/۵۲	۳۶	۹/۲۲	۴	۵/۲
۱۶ - به نظر شما مسئولان اجرایی (تا سطوح وزارتخانه) تا چه حدی در فکر خدمت‌رسانی به مردم هستند؟	۴۱	۱/۲۶	۶۸	۳/۴۳	۳۹	۸/۲۴	۹	۷/۵
جمع فراوانی و درصدها	۴۲	۳/۲۸	۶۸	۳۱/۴۳	۳۵	-/۲۲	۱۰	۳/۶

جدول شماره (۴ - ۲) توزیع فراوانی و درصد پاسخ آزمودنی‌ها نسبت به متغیر وابسته فرضیه

گزینه فراوانی سؤال	به هیچ وجه		کم		متوسط		زیاد	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۵ - تا چه حدی بین شایسته سالاری در گروه کاری و ایجاد جو نشاط در بین اعضاء رابطه می‌بینید؟	۰/۲۱	۶۹	۹/۴۳	۴۲	۸/۲۶	۱۳	۳/۸	۳۳
۸ - فکر می‌کنید احترام و توجه به افراد با توجه به شایستگی آنها تا چه حدی در علاقمندی آنها در محیط کار تأثیر دارد؟	۴/۶	۱۰	۴/۶	۴۳	۴/۲۷	۹۴	۹/۵۹	۱۰
۱۴ - تا چه حدی اجرای عادلانه قوانین برای همه گروه‌ها و احزاب و اقلیت‌ها در برقراری وحدت ملی تأثیر گذار است؟	۵/۴	۲۲	۰/۱۴	۴۳	۴/۲۷	۸۵	۱/۵۴	۷
۱۵ - تا چه حدی پخش خبر رانت خواری و اختلاس در یک وزارتخانه و بخش دولتی در نوع نگرش شما بر آن قسمت اثر گذار است؟	۵/۴	۲۰	۷/۱۲	۶۳	۱/۴۰	۶۷	۷/۴۲	۷
جمع فراوانی و درصدها	۱/۹	۳۰	۲۵/۱۹	۴۸	۴۲/۳۰	۶۵	۲۵/۴۱	۱۴

نتایج

با عنایت به ارقام مندرج در ترازهای جدول و سیمای نمودار ترسیمی از ۱۵۷ نفر آزمودنی در مورد متغیر مستقل فرضیه ۶۱/۷۱ درصد پایین تر از متوسط و ۳/۲۸ درصد بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند. همچنین در مورد متغیر وابسته فرضیه ۳۵/۲۸ درصد پایین از متوسط ۶۷/۷۱ درصد بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند. بنابراین با عنایت به فرضیه حاضر نتیجه می‌گیریم ۶۱/۷۱ درصد از آزمودنی‌ها معتقدند که عدالت اجتماعی در حال حاضر در جامعه به طور کامل برقرار نیست و از طرفی ۶۷/۷۱ درصد آنها اعتقاد دارند بین برقراری عدالت در جامعه و رابطه همدلانه آنان ارتباط برقرار است به طوری که برقراری عدالت در جامعه سبب ایجاد روابط همدلانه آنان با نظام حاکم می‌گردد.

تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

این فرضیه با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسن رابطه یابی شد و مقدار پیرسن برابر با ۴/۳۲ درصد و سطح معنی داری برابر با $sig = / \dots$ می‌باشد، چون سطح معنی داری محاسبه شده از آلفای ۰/۰۵ کوچکتر است در نتیجه بین این دو متغیر رابطه معنی داری وجود دارد.

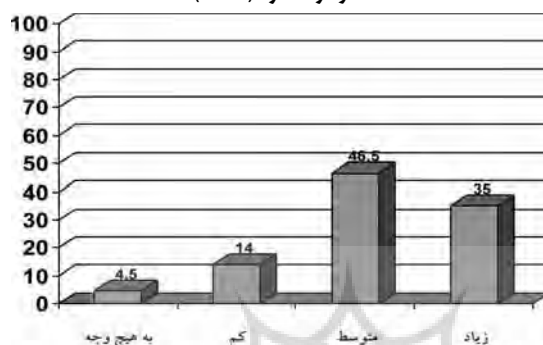
اطلاعات جنبی پرسشنامه

در این تحقیق (سؤال‌های ۲۰ و ۱۹ و ۱۸ و ۱۷ و ۷ و ۶) به بررسی خود اظهاری آزمودنی‌ها در رابطه با عدالت ورزی و عدالت خواهی آنها و نیز اعتقادشان نسبت به ضرورت ایجاد برخی تغییرات برای تحقق عدالت و اصلاحات در جامعه پرداخته است.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب برقراری عدالت و تصمیم‌گیری‌های منصفانه، حتی اگر به ضرر افراد باشد

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۷	۵/۴
کم	۲۲	۰/۱۴
متوسط	۷۳	۵/۴۶
زیاد	۵۵	۰/۳۵

نمودار شماره (۳ - ۴)

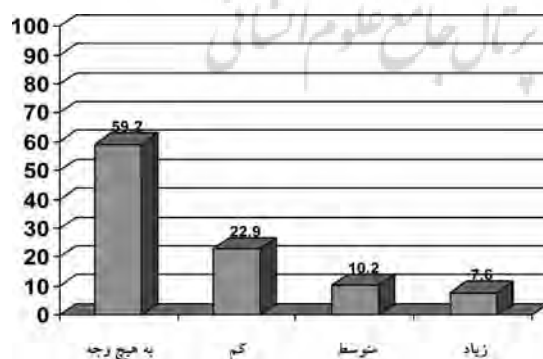

توضیح: در این سؤال ۵/۱۸ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۵/۸۱ درصد آنها بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند پس نتیجه می‌گیریم ۵/۸۱ درصد آزمودنی‌ها معتقدند که با برقراری عدالت و تصمیم‌گیری‌های منصفانه حتی اگر به ضرر آنها باشند، موافق هستند.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب انجام فعالیت‌های اداری در حیطه ضوابط

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۹۳	۲/۵۹
کم	۳۶	۹/۲۲
متوسط	۱۶	۲/۱۰
زیاد	۱۲	۶/۷

نمودار شماره (۴ - ۴)

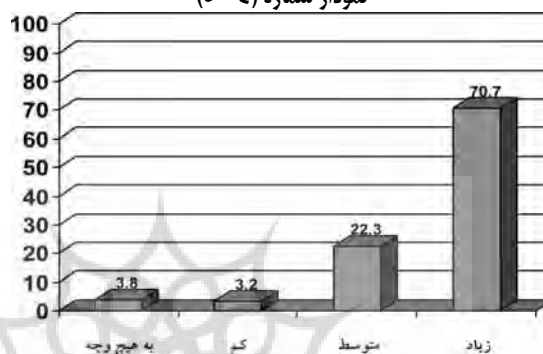

توضیح: در این سؤال ۱/۸۲ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۸/۱۷ درصد آنها بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند بنابراین نتیجه می‌گیریم که ۱/۸۲ درصد آزمودنی‌ها کارهای اداری خود را در حیطه ضوابط انجام داده و بر اساس خود اظهاری، از راه‌های غیر عادلانه استفاده نکرده و با آن موافق نیستند.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب رفع تبعیض حاکم در جامعه و برطرف کردن آن

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۶	۸/۳
کم	۵	۲/۳
متوسط	۳۵	۳/۲۲
زیاد	۱۱۱	۷/۷۰

نمودار شماره (۴ - ۵)

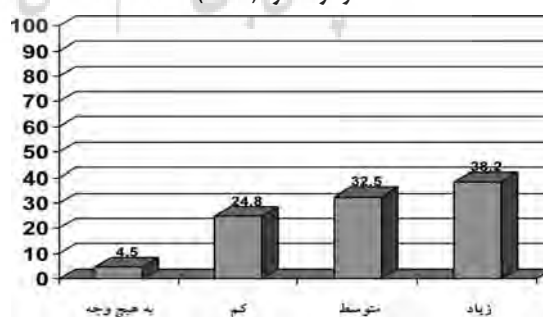

توضیح: در این سؤال ۷ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۹۳ درصد آزمودنی‌ها بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند بنابراین نتیجه می‌گیریم که ۹۳ درصد آزمودنی‌ها با رفع تبعیض حاکم در جامعه و برطرف کردن آن موافقت و نسبت به آن نظر مساعد دارند.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ایجاد اصلاحات در جامعه و برقراری عدالت

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۷	۵/۴
کم	۳۹	۸/۲۴
متوسط	۵۱	۵/۳۲
زیاد	۶۰	۲/۳۸

نمودار شماره (۴ - ۶)

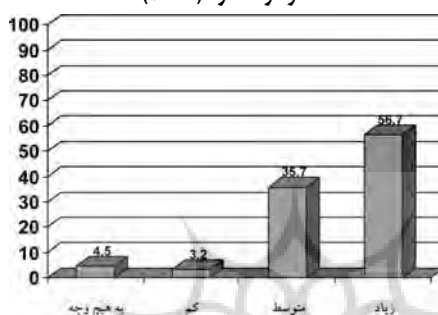

توضیح: در این سؤال ۳/۲۹ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۷/۷۰ درصد آزمودنی‌ها بالاتر از متوسط پاسخ داده‌اند، بنابراین نتیجه می‌گیریم که ۷/۷۰ درصد آزمودنی‌ها اعتقاد دارند برای ایجاد اصلاحات در جامعه و برقراری عدالت تغییر مدیریت‌ها ضروری هستند.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب افزایش خدمات اجتماعی برای ایجاد اصلاحات و برقراری عدالت

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۷	۵/۴
کم	۵	۲/۳
متوسط	۵۶	۷/۳۵
زیاد	۸۹	۷/۵۶

نمودار شماره (۴ - ۷)

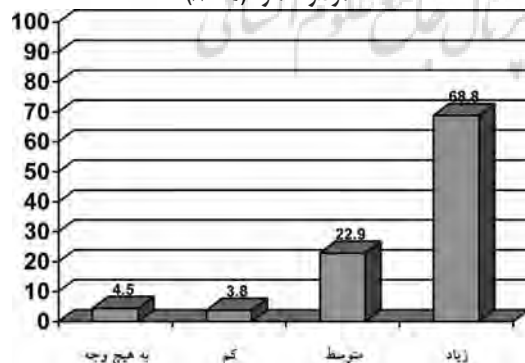

توضیح: در این سؤال ۷/۹ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۴/۹۲ درصد آزمودنی‌ها بالاتر از حد متوسط پاسخ داده‌اند، بنابراین نتیجه می‌گیریم ۴/۹۲ درصد آزمودنی‌ها با افزایش خدمات اجتماعی برای ایجاد اصلاحات و برقراری عدالت موافق هستند و به آن اعتقاد دارند.

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تقسیم عادلانه بیت‌المال و تخصیص صحیح آن

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
به هیچ وجه	۷	۵/۴
کم	۶	۸/۳
متوسط	۳۶	۹/۲۲
زیاد	۱۰۸	۸/۶۸

نمودار شماره (۴ - ۸)

توضیح: در این سؤال ۸/۳ درصد آزمودنی‌ها پایین‌تر از متوسط و ۷/۹۱ درصد آزمودنی‌ها بالاتر از حد متوسط پاسخ داده‌اند، بنابراین نتیجه می‌گیریم که ۷/۹۱ درصد آزمودنی‌ها معتقدند که تقسیم عادلانه بیت‌المال و تخصیص صحیح آن در جامعه برای ایجاد اصلاحات در جامعه ضروری است.

نکته: آزمودنی‌ها بین چهار موضوع (رفع تبعیض، تغییر مدیریت‌ها، افزایش خدمات اجتماعی و تخصیص عادلانه بیت المال) به ترتیب: ۱- رفع تبعیض ۲- افزایش خدمات اجتماعی ۳- تخصیص عادلانه بیت المال ۴- تغییر مدیریت‌ها را در اولویت‌های انتخابی خود نسبت به ایجاد اصلاحات در جامعه و برقراری عدالت می‌دانند.

بررسی فرضیه پژوهش

«بین برقراری عدالت اجتماعی از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدلانه مردم با آن نظام ارتباط معنی داری وجود دارد»

گردش کار:

هدف از این پژوهش بررسی رابطه بین برقراری عدالت اجتماعی از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدلانه مردم با آن نظام می‌باشد؛ جامعه مورد مطالعه کارمندان دولتی شاغل در سازمان‌های جهاد کشاورزی، مسکن و شهرسازی و دادرسی شهر قزوین بوده که به صورت تصادفی انتخاب گردیده‌اند؛ حجم نمونه طبق اصول علمی ۱۵۷ نفر با استفاده از روش نمونه گیری طبقه‌ای (جدول مورگان) انتخاب گردیده است.

جهت جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه ۲۰ سئوالی استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی یعنی (فراوانی، درصد، میانگین) استفاده گردید، به منظور آزمون فرضیه پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون از طریق پردازش داده‌ها با رایانه نتایج پژوهش به شرح زیر حاصل شد:

(الف) از زاویه تحلیلی

از ۱۵۷ نفر آزمودنی در مودر متغیر مستقل ۶۱/۷۱ درصد پایین تر از متوسط و ۳/۲۸ درصد بالاتر از متوسط و در مورد متغیر وابسته ۳۵/۲۸ درصد پایین تر از متوسط و ۶۷/۷۱ درصد بالاتر از متوسط قرار دارند، سپس بدین ترتیب نتیجه می‌گیریم ۶۱/۷۱ درصد از آزمودنی‌ها معتقدند که عدالت اجتماعی در حال حاضر در جامعه به طور کامل برقرار نیست و از طرفی ۶۷/۷۱ درصد آنها اعتقاد دارند بین برقراری عدالت اجتماعی در جامعه از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدلانه مردم با آن نظام ارتباط معنی دار وجود دارد.

(ب) از زاویه استنباطی

این فرضیه با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسن رابطه یابی شد و مقدار پیرسن برابر با ۴/۳۲ درصد و سطح معنی داری برابر با $sig = / \dots$ می‌باشد چون سطح معنی داری محاسبه شده از آلفای ۰/۵ کوچکتر است، در نتیجه بین دو متغیر موجود در فرضیه (برقراری عدالت اجتماعی در جامعه و رابطه همدلانه مردم با نظام حاکم در جامعه) رابطه معنی داری وجود دارد

نتایج پژوهش

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد «بین برقراری عدالت اجتماعی در جامعه از طرف نظام حاکم و ایجاد رابطه همدلانه مردم با آن نظام ارتباط معنی داری وجود دارد»
حال در یک جمع بندی کلی و با توجه به وضعیت کنونی کشور می‌توان نکات زیر را در رابطه با این تحقیق استنباط و نتیجه گیری کرد:

۵. به اعتقاد برخی از اندیشمندان معاصر: «عدالت اجتماعی در بردارنده مفاهیم ظاهراً متعارض است. بدین معنا که اولاً مستلزم پذیرش حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی شهروندان و پذیرش شأن و منزلت مساوی افراد از نظر قانونی و سیاسی است، ثانیاً عدالت اجتماعی به معنای تساوی کامل افراد از نظر شایستگی‌ها و استعدادها نیست؛ بنابراین باید نابرابری در توزیع درآمد بر اثر تفاوت در استعدادها، سطح سواد و آموزش و تجربه را پذیرفت، این نابرابری‌ها، عادلانه است، ثالثاً باید به این نکته مهم توجه داشت که نتایج توزیع درآمد، برحسب توزیع استعدادها و موفقیت طبقاتی افراد در نظام اقتصادی بازار معمولاً قابل پذیرش نیست، در این صورت سالخوردگان، افرادی که دارای معلولیت ذهنی یا جسمی هستند، بچه‌هایی که سرپرست خانوار را از دست می‌دهند و بیکاران وضعیت وخیمی خواهند داشت، به همین دلیل عدالت اجتماعی مستلزم دخالت در حوزه توزیع درآمد و رفع نابرابری‌های ناعادلانه است که با اصول لیبرالیسم و سوسیال دموکراسی سازگار است»^۳
۶. از طرفی شاید گزاف نباشد اگر بگوییم یکی از دلایل عمده در تبیین علل و اسباب پدید آمدن انقلاب اسلامی در ایران

وجود بی عدالتی در جامعه پیش از انقلاب بوده است، مردم ایران که در پی ایجاد فضایی آزاد برای رها شدن از قید و بندهای بی عدالتی‌ها بودند و تبلور آرمان‌های خود را در پیام‌ها و محبت‌ها و حرکت‌های سیاسی حضرت امام (ره) و روشنفکران دینی دیدند، مکتب اسلام را به عنوان راهی برای رسیدن به جامعه عادل برگزیدند.

۷. با عنایت بر همه این نکات «مردم حق دارند از مسئولان نظام و دولت بپرسند در مقایسه بین ویژگی‌های حکومت عدل اسلامی - حکومت محمدی و علوی - با ویژگی‌های رفتار فردی و گروهی خود چه وجه اشتراک و افتراقی می‌بینند و در این مقایسه با شاخص‌های معتبر و مورد درخواست ملت چه نمره‌ای به خود می‌دهند؟

در رقابت‌های سیاسی، دولتمردان جناحی ما، هیچ به رفتار علی (ع) نگریسته‌اند؟ او که توانمندی‌ها، شایستگی‌ها، لیاقت‌ها و حتی مشروعیت خود را برای نشستن بر اریکه خلافت و حکومت بالاتر از دیگران می‌دید، برای دستیابی به کرسی امارت و وزارت و وکالت و خلافت، آیا این گونه رفتار نمودند که دولتمردان مدعی پیروی از علی (ع) عرضه می‌دارند؟ کجا باید مبلغان شیوه و رفتار علی (ع) که پاسخ او را به ابوسفیان و بزرگان بنی عباس درگ بار برای مردم و مسئولان و ما بازگو گویند؟ آیا نزاع گران جناح‌ها حاکم که خود را وارث انقلاب می‌دانند، شنیده‌اند که علی (ع) به یاران خود گفت: «به جای دشنام به دشمنان بگویید، خدایا ما و آنان را از کشته شدن برهان و میان ما و ایشان سازش قرار گردان و از گمراهی شان به راه راست برهان^۴»

کشور ما برای طی مسیر توسعه باید عدالت خواه باشد، مسئولان ما اگر نگران کشور هستند باید عامل درد را در بی توجهی به عدالت ببینند، وحدت ملی، وفاق ملی، وحدت و همبستگی ملی تنها زمانی تحقق خواهد یافت که هیچ قوم و قبیله و مذهب و گروه و حزب و دسته‌ای احساس تبعیض و ناروایی نکند، ناروایی و ظلم سرآغاز هر بحران و تنش و انقلابی است، این درس تاریخ است؛ اگر مسئولان هر کشوری نمی‌خواهند از تحت حکمرانی پایین کشیده شوند باید عادل باشند، باید دادگر باشند، جمله بسیار مهمی که منسوب به پیامبر اکرم (ص) است نیز بیانگر همین نسبت پایدار تحولات جوامع بشری است که می‌فرماید: «الملك یبقی مع الکفر لایبقی مع الظلم^۵»

۸. امروز نظام جمهوری اسلامی که ادعای معرفی الگوی جدید حکومتی برای جهان اسلام را دارد، الگویی که مدعی است توان رقابت در برابر نظام‌های موفق و مترقی موجود را دارد باید بتواند ضمن تداوم و حفظ مشروعیت دینی و مردمی خود توانمندی و کارآمدی نظام را در نیل به اهداف و تحقق عدالت به اثبات برساند، بدیهی است پذیرش و تنوع دیدگاه، احترام به یکدیگر، رعایت حقوق یکدیگر، نقدپذیری، شایسته سالاری، حفظ و ترجیح منافع عمومی بر فردی سوء استفاده نکردن از مقام و موقعیت، پذیرش حق اندیشه و سخن آزادی، بیان رعایت حقوق بشر، پذیرش رأی و خواست مردم و گردن نهادن به انتخاب آنها از مصادیق اعتنای به عدالت است و اینها هم از تعهدات و شعارهای اولیه انقلاب اسلامی بوده است؛

بی گمان هیچ ظلم و بی عدالتی بالاتر از عدول و نادیده گرفتن آرمان‌های انقلاب نیست، چرا که صدها هزار جوانمرد ایرانی برای تحقق این آرمان‌ها جان باخته‌اند و دفاع از آرمان‌های این شهیدان سرفراز خود بخشی از تحقق عدالت است^۱.

پیشنهادات

برای محقق شدن عدالت شرایط زیادی متصور است؛

۱ - ابتدا آن که عدالت باید در صدر جدول ارزشی مسئولان قرار گرفته و محدود به هیچ حدی نباشد، مجریان برقراری عدالت باید کسانی باشند که عمیقاً به این باور رسیده باشند که برای اجرای عدالت اسلامی تنها احکام و قوانین اسلامی کار ساز است نه این که براین باور باشند که: «چنانچه بتوان با عمل به قوانین یکی از مکاتب حقوقی امروز دنیا، عدالت را برقرار کرد، نباید بر اجرای قوانین اسلامی اصرار ورزید»

۲ - از طرف دیگر برای اجرای عدالت در جامعه و محقق شدن آن نیاز به همکاری همگانی آحاد مردم است، امر به معروف و نهی از منکر ضامن اجرای عدالت است که برخی از مراتب آن بر عهده مردم و برخی بر عهده دولت است؛

۳ - دولت و حکومت وظیفه حفظ و حراست از حقوق عمومی مردم و جلوگیری از تجاوز به آنها را دارد، بنابراین در یک جامعه باید همگان از فرصت‌ها و امکانات و منابع عمومی به طور یکسان بهره مند شوند و نباید کسانی به دلیل قرار گرفتن در موقعیت‌های خاص از رانت‌های مختلفی استفاده کنند؛

۴ - در کنار این نظارت دولت، عدالت خواهی مستمر مردم، احزاب و مطبوعات نیز از شرایط تعیین کننده و اثر گذار در

تحقق عدالت است. مطالبه عدالت از مسئولان و دولتمردان نقش مهمی در تحقق آن دارد، ۵ - باید احقاق حق و جاری کردن عدالت را بر عهده کسانی گذاشت که با تقوا و عادل و نفوذ ناپذیر باشند و به معنای کلمه وارسته باشند تا آن گاه که اجرای عدالت به ضرر خود آنها یا بستگان و دوستان آنهاست، تحت تأثیر نفس یا فشار اطرافیان قرار نگیرند، علاوه بر این وارستگی آنان، مانع از تعلق خاطرشان به یک گروه یا منطقه و شهر و یا تخصیص اعتبارات خاص به آن اشخاص یا نواحی گردد. در پایان تکرار می‌کنیم، عدالت مفهومی بسیار عمیق، ظریف و گاهی با معانی ظاهراً متناقض است. به همین دلیل فهم درست از عدالت و عدالت خواهی - در درجه اول - اولین و مهم ترین گام در راستای تحقق همه جانبه آن در جامعه خواهد بود.

محدودیت‌های پژوهشی

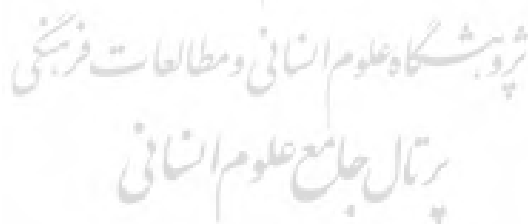
محدودیت‌هایی که در اختیار پژوهشگر است:

۹. محل خدمت کارمندان (ادارات دولتی)

۱۰. نوع سازمان (چند سازمان خاص دولتی که به صورت تصادفی انتخاب شده بود)

۱۱. استفاده از پرسشنامه (از مصاحبه و مشاهده استفاده نشده است)

اگر چه قطعاً این پژوهش، می‌تواند سرآغاز پژوهش‌های ژرف گسترده و همراه با تأنی و صبر بیشتر باشد (با این هدف که راه‌های تحقق عدالت - یکی از بزرگترین آرمان‌های بشری - را هموار و هموارتر سازد) دوری مقصد اما، نباید ما را از طی طریق مایوس و ناامید گرداند، مضاف بر این که می‌توانیم امیدوار باشیم که از انوار هدایت خداوندی بهره مند گردیم که این وعده نقص ناپذیر است: «والذین جاهدوا فینا لنهدينهم سبیلنا و ان الله مع المحسنین»^۷

پی نوشت:

۱ - لک زایی، نجف، اندیشه سیاسی آیت الله مطهری، ص ۱۴

۲ - حدید (۷۵)، آیه ۲۵

3 - [Http://www.nashrieh-nameh.com](http://www.nashrieh-nameh.com)

۴ - نهج البلاغه، ترجمه شهیدی، ص ۲۴

۵ - هاشم هدایتی، عدالت شاه بیت وفاق ملی، نشریه بینش سبز، سال اول، شماره ۱۱، ص ۱۳

۶ - همان، ص ۶۴

۷ - عنکبوت (۹۲)، آیه ۶۹